

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

مروری بر روند مذاکرات صلح سوریه (محور آستانه) از ابتدا تا کنون

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

– نیوزروم (بخش پژوهش های خبری)

پژوهشگر: مرجان شریفزاده

- 1..... نکات برجسته □
- 1..... مقدمه و طرح موضوع □
- 2..... محورهای اصلی پژوهش □
- 2..... چگونگی آغاز مذاکرات سیاسی □
- 3..... سلسله نشستهای آستانه □
- 4..... نشست آستانه (۱) □
- 4..... نشست آستانه (۲) □
- 5..... نشست آستانه (۳) □
- 5..... نشست آستانه (۴) □
- 6..... نشست آستانه (۵) □
- 6..... نشست آستانه (۶) □
- 7..... نشست آستانه (۷) □
- 7..... نشست آستانه (۸) □
- 8..... نشست آستانه (۹) □
- 8..... نشست آستانه (۱۰) □
- 9..... نشست آستانه (۱۱) □
- 9..... نشست آستانه (۱۲) □
- 10..... نشست آستانه (۱۳) □
- 11..... مرور نشستهای سران سه کشور ضامن روند آستانه □
- 11..... اولین نشست سران؛ نشست سوچی □
- 11..... دومین نشست سران؛ نشست آنکارا □
- 13..... سومین نشست سران؛ نشست تهران □
- 14..... چهارمین نشست سران؛ نشست سوچی □
- 15..... موفقیت محور آستانه و ناکامی دیگر تلاشها □

□ نکات برجسته

- با ابتکار عمل جمهوری اسلامی ایران و روسیه و همراهی ترکیه، به منظور حل بحران سوریه، مذاکرات آستانه شکل گرفت؛ اولین دور این مذاکرات بهمن ماه سال ۱۳۹۵ و آخرین دور آن مرداد ماه سال ۱۳۹۸ در پایتخت جمهوری قزاقستان برگزار شده است.
- پیروزی راهبردی دولت قانونی سوریه و متحدین در آزادسازی شهر «حلب»، مقدمه پذیرش آتش بس فراگیر از سوی معارضین مسلح در سوریه شد.
- بعد از دور هفتم مذاکرات آستانه، اولین نشست سران سه کشور ضامن آتش بس در سوریه برگزار شد. تا کنون چهار دوره نشست سران تشکیل شده که هدف عمده آن، تثبیت و نهایی کردن تصمیمات اتخاذ شده در مذاکرات آستانه است.
- دستاوردهای سلسله مذاکرات آستانه، با هیچ تلاش منطقه‌ای و بین‌المللی دیگری قابل مقایسه نیست.

□ مقدمه و طرح موضوع

به منظور حل و فصل منازعات سوریه و پایان بخشیدن به شش سال کشتار و آوارگی و ویرانی در این کشور، با ابتکار عمل جمهوری اسلامی ایران و روسیه و همراهی ترکیه، سلسله مذاکرات آستانه پایه‌ریزی شد. از بهمن ماه سال ۱۳۹۵ که اولین دور این مذاکرات در «آستانه» پایتخت جمهوری قزاقستان شکل گرفت، تا مرداد ماه سال ۱۳۹۸، که سیزدهمین دور این نشست‌ها در «نورسلطان»^۱ بر پا شد، به باور کارشناسان، قالب روند آستانه تنها ابتکاری بوده که توانسته به‌طور مؤثر، به کاهش خشونت در سراسر سوریه کمک کند و برای برقراری صلح و ثبات در سوریه دستاوردهای عملی داشته باشد.

بعد از دور هفتم مذاکرات آستانه در آبان سال ۱۳۹۶، به منظور نهایی کردن توافقات به دست آمده و نشان دادن اهمیت این توافقات، سلسله نشست‌های سران سه کشور ایران، روسیه و ترکیه آغاز شد. تاکنون چهار دوره نشست رؤسای جمهور سه کشور ضامن آتش بس سوریه برگزار شده و به زودی پنجمین دور آن در آنکارا پایتخت ترکیه برگزار خواهد شد.

به این مناسبت در پژوهش حاضر، ضمن مرور روند ۱۳ دور مذاکرات معروف به «آستانه» و چهار دور اجلاس رؤسای سه کشور ضامن آتش بس در سوریه و نتایج و دستاوردهای این گفتگوها، دلایل نافرجامی سایر تلاش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی برای حل بحران سوریه را نیز از نظر خواهیم گذراند.

- سؤال اصلی:

1- روند مذاکرات آستانه چگونه شکل گرفت؟

- سؤالات فرعی:

- 1- مذاکرات آستانه چند دور بوده و چه دستاوردهایی داشته است؟
- 2- مذاکرات آستانه چگونه به نشست سران کشورهای ضامن آتش بس در سوریه منتهی شد؟
- 3- مذاکرات سران سه کشور چند دور بوده و چه نتایجی به همراه داشته است؟

۱. در ۲۹ اسفند سال ۱۳۹۷، با تصویب پارلمان قزاقستان، شهر آستانه، پایتخت این کشور به «نورسلطان» تغییر نام یافت.

4- دلایل نتیجه بخش نبودن سایر تلاش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی برای حل بحران سوریه چه بوده است؟
این پژوهش به روش اسنادی و با بهره‌گیری از مقالات، تحلیل‌ها و گزارش‌های مندرج در پایگاه‌های خبری تحلیلی و نشریات مرتبط و معتبر انجام شده است.

□ محورهای اصلی پژوهش

1- چگونگی آغاز مذاکرات سیاسی برای حل بحران سوریه

2- مرور ۱۳ دور نشست آستانه

3- مرور نشست‌های سران سه کشور ضامن روند آستانه

4- دلایل ناکامی دیگر تلاش‌ها منطقه‌ای و بین‌المللی برای حل بحران سوریه

□ چگونگی آغاز مذاکرات سیاسی

آزادسازی کامل شهر استراتژیک «حلب» در آذرماه سال ۱۳۹۵، از سوی دولت سوریه و متحدانش، زمینه‌ساز طرح آتش‌بس فراگیر در این کشور شد. به یاد داریم که پیش از آن یک بار در اسفند 1394 و بار دیگر در شهریور 1395 تلاش‌هایی برای ترک مخاصمه صورت گرفته و آتش‌بس برقرار شده بود^۱ اما هر بار با نقض گسترده آتش‌بس، خشونت‌ها با شدت و عمق بیشتری از سر گرفته می‌شد. بعد از پیروزی راهبردی حلب، معارضینی که تا دیروز شرکت در مذاکرات صلح را منوط به عدم ایفای نقش دولت سوریه در فرایند آینده کشور، و مشروط به شناختن شدن خود به‌عنوان یک طرف تشکیل دولت در سوریه می‌کردند، چنان به استیصال کشیده شدند که دیگر نه تنها قادر نبودند شرطی را برای گفت‌وگو با دولت سوریه تعیین کنند، بلکه به موقعیت ضعیفشان اعتراف و موافقت بی‌قید و شرط خود را با مذاکرات صلح اعلام نمودند^۲.

روسیه از اعضای شورای امنیت سازمان ملل متحد خواست طرح آتش‌بسی را که توسط روسیه و ترکیه پیشنهاد شده بود، در قالب قطعنامه‌ای تصویب کنند^۳؛ متعاقب آن به درخواست کشورهای غربی، اصلاحاتی در طرح روسیه انجام گرفت و بالاخره پیش‌نویس روسیه به‌عنوان قطعنامه 2336 به تصویب شورای امنیت رسید^۴. بر اساس این قطعنامه، آتش‌بس کامل و فوری در سراسر خاک سوریه به استثناء مناطق مربوط به دو گروه تروریستی داعش و فتح‌الشم (جبهه النصره سابق) به اجرا درآمد؛ همچنین شبه نظامیان کُرد، موسوم به یگان‌های مدافع خلق مشمول این طرح نبودند^۵.

سرانجام طبق چارچوب توافق میان طرف‌های درگیر و بر اساس اعلام فرماندهی کل ارتش و نیروهای مسلح سوریه، از ساعت صفر روز 30 دسامبر سال 2016 میلادی، (بامداد جمعه 10 دی 1395) آتش‌بس فراگیر در سراسر خاک سوریه برقرار و بنا شد در صورت پایداری این توافق، مذاکرات سیاسی از ماه بعد در قزاقستان برگزار شود.

۱. روزنامه اطلاعات؛ (1395/11/6)

۲. خبرگزاری جمهوری اسلامی؛ (1395/9/22)

۳. خبرگزاری فارس؛ (1395/10/18)

۴. اندیشکده راهبردی تبیین؛ (1396/4/24)

۵. خبرگزاری فارس؛ (1395/10/18)

□ سلسله نشست‌های آستانه

سرانجام پس از گذشت شش سال از آغاز بحران شومی که از ماه مارس 2011 در سوریه، صدها هزار غیرنظامی و زن و کودک را مجروح کرد و به کام مرگ کشاند، میلیون‌ها شهروند را در داخل و خارج این کشور آواره ساخت و سوریه را به تلی از خاک و خاکستر بدل نمود، در روزهای چهارم و پنجم بهمن 1395 (23 و 24 ژانویه 2017) برای نخستین بار دو طرف اصلی جنگ یعنی نمایندگان دولت قانونی سوریه و نمایندگان گروه‌های اصلی معارضین مسلح در آستانه پایتخت جمهوری قزاقستان بر سر یک میز نشستند تا برای پایان دادن به آلام سوریه از مسیر مذاکره سیاسی راهی بگشایند؛ هرچند در جریان مذاکرات از گفتگوی مستقیم خودداری ورزیدند و نظراتشان را در اتاق‌های جداگانه و از طریق واسطه‌های روس و ترک به یکدیگر منتقل می‌کردند.^۱ ایران و روسیه هم برای اولین بار بود که با نظامیان مخالف دولت سوریه گرد هم می‌آمدند؛ در مذاکراتی که برای اولین بار بدون حضور هیچ نماینده‌ای از عربستان و قطر برگزار می‌شد.^۲

گفتنی است در همه این نشست‌ها بر لزوم حفظ حاکمیت، استقلال و تمامیت ارضی سوریه و ادامه روند آتش بس تأکید شده است.^۳ از آستانه یک تا شش، اگرچه مجموعه‌ای از مسائل سیاسی سوریه در قالب‌ها و شکل‌های مختلف مطرح می‌شد اما تمرکز گفتگوها عمدتاً بر موضوع کاهش تنش و آتش بس بود.^۴

پس از آن دوازده دور دیگر مذاکره به ترتیب ذیل برگزار شد:

- دور دوم مذاکرات آستانه: 28 و 29 بهمن 1395 (16 و 17 فوریه 2017) در آستانه
- دور سوم مذاکرات آستانه: 24 و 25 اسفند 1395 (14 و 15 مارس 2017) در آستانه
- دور چهارم مذاکرات آستانه: 13 و 14 اردیبهشت 1396 (سوم و چهارم می 2017) در آستانه
- دور پنجم مذاکرات آستانه: 13 و 14 تیر 1396 (چهارم و پنجم جولای 2017) در آستانه
- دور ششم مذاکرات آستانه: 23 و 24 شهریور 1396 (14 و 15 سپتامبر 2017) در آستانه
- دور هفتم مذاکرات آستانه: هشتم و نهم آبان 1396 (30 و 31 اکتبر 2017) در آستانه
- دور هشتم مذاکرات آستانه: 30 آذر و اول دی 1396 (21 و 22 دسامبر 2017) در آستانه
- دور نهم مذاکرات آستانه: 24 و 25 اردیبهشت 1397 (14 و 15 می 2018) در آستانه
- دور دهم مذاکرات آستانه: هشتم و نهم مرداد 1397 (30 و 31 جولای 2018) در سوچی
- دور یازدهم مذاکرات آستانه: هفتم و هشتم آذر 1397 (28 و 29 نوامبر 2018) در آستانه
- دور دوازدهم مذاکرات آستانه: پنجم و ششم اردیبهشت 1398 (25 و 26 آوریل 2019) در نورسلطان (همان آستانه)
- دور سیزدهم مذاکرات آستانه: 10 و 11 مرداد 1398 (اول و دوم آگوست 2019) در نورسلطان (همان آستانه)

1. خبرگزاری فارس؛ (1395/11/4)

2. خبرگزاری فارس؛ (1395/11/28)

3. همشهری آنلاین؛ (1398/5/11)

4. خبرگزاری جمهوری اسلامی؛ (1396/8/8)

– نشست آستانه (۱)

اولین دور از سلسله نشست‌های آستانه، با حضور هیئت‌های نمایندگی جمهوری اسلامی ایران^۱، روسیه، ترکیه، سوریه، «استفان دی میستورا» نماینده ویژه دبیرکل سازمان ملل متحد در امور سوریه، سفیر آمریکا در قزاقستان به‌عنوان ناظر، وزیر امور خارجه قزاقستان، و هیئت اعزامی مخالفان دولت اسد متشکل از فرماندهان ۱۲ گروه مسلح به ریاست «محمد علوش» رئیس دفتر سیاسی گروه جیش الاسلام برگزار شد.

دستاورد ارزشمند «آستانه 1» پذیرش این واقعیت از سوی همه طرفین بود که تلاش‌ها برای نشان دادن هیئت نمایندگی دولت سوریه و مخالفان آن بر سر یک میز، مثبت و نتیجه بخش بوده است. هر چند طرفین مستقیماً با یکدیگر گفتگو نکردند، ولی برای نخستین بار رو به روی هم نشستند و مواضع طرف مقابل را شنیدند.

مهم‌ترین محورهای بیانیه پایانی «آستانه 1» عبارت بودند از:

جداسازی تروریست‌ها مشخصاً دو تشکل «جبهه‌النصره» و «داعش» از مخالفان سیاسی، موافقت طرفین برای مشخص کردن خط تماس به منظور مقابله با گروه تروریستی داعش و اقدامات لازم برای تعیین محل استقرار تروریست‌های جبهه النصره، نظارت هر دو طرف بر آتش‌بس با نمایندگی سازمان ملل و تأکید طرفین بر تثبیت آتش‌بس طرفین حاضر در نشست همچنین بر حفظ تمامیت ارضی سوریه بر اساس قطعنامه 2165 سازمان ملل متحد و نیز ادامه مذاکرات سیاسی میان مخالفان و دولت سوریه تأکید و هرگونه حل و فصل نظامی بحران سوریه را رد کردند.^۲

– نشست آستانه (۲)

این دور از مذاکرات نیز با حضور نمایندگان دولت سوریه، معارضان سوری، نماینده ویژه سازمان ملل، نماینده دولت قزاقستان به عنوان میزبان مذاکرات و سه کشور روسیه، ترکیه و ایران برگزار شد. نمایندگان کشورهای اردن و آمریکا نیز به عنوان ناظر در این نشست حاضر بودند.^۳ در آستانه (۲) به علت وجود اختلاف نظرهای زیاد بر سر تعریف موارد نقض آتش‌بس و مجازات نقض‌کنندگان، بر سر صدور یک بیانیه مشترک توافقی حاصل نشد^۴؛ اما مهم‌ترین دستاورد این نشست توافق نظام سوریه و گروه‌های سوری شرکت کننده برای مبارزه با تروریسم بود که در دور قبلی مذاکرات در «آستانه 1» هم بر سر آن توافق حاصل شده بود. دیگر دستاورد مهم نشست «آستانه 2» تثبیت آتش‌بس و توافق هیئت‌های ایرانی، روسی و ترکیه برای تشکیل کمیته عملیاتی نظارت بر اجرای آتش‌بس و موافقت بر سر ساز و کارهای آن بود^۵ که «محمد علوش» سرکرده هیئت معارضان مسلح سوریه نیز این توافق را مورد تأیید قرار داد.

1. ریاست هیئت نمایندگی ایران از نشست اول تا یازدهم با آقای «حسین جابری انصاری» معاون وقت حوزه عربی آفریقایی وزارت امور خارجه بود.

2. پایگاه خبری تحلیلی الوقت؛ (۱۳۹۶/۸/۸)

3. خبرگزاری ایلنا، (1395/11/29)

4. پایگاه خبری تحلیلی الوقت؛ (۱۳۹۶/۸/۸)

5. خبرگزاری جمهوری اسلامی، (1395/11/29)

این مذاکرات به نوعی شکست مخالفان مورد حمایت ریاض نیز بود زیرا این گروه از مخالفان به رهبری «محمد علوش»، خواستار تشکیل کمیته نظارت بر آتش بس متشکل از کشورهای عربی از جمله عربستان، اردن، قطر و امارات و روسیه و ترکیه و بدون حضور جمهوری اسلامی ایران بودند ولی همان گونه که خود علوش اذعان کرد، با این درخواست موافقت نشد.

– نشست آستانه (۳)

دور سوم مذاکرات صلح سوریه در آستانه، با حضور نمایندگان ایران، روسیه و ترکیه و بدون حضور مخالفان در پایتخت قزاقستان برگزار شد. ریاست هیئت نمایندگی آمریکا هم برعهده «جورج کرول» سفیر این کشور در قزاقستان بود.^۱ «اسامه ابو زید» سخنگوی مخالفان به خبرگزاری فرانسه گفت: «تصمیم گرفتیم در مذاکرات آستانه شرکت نکنیم و دلایل مان هم عدم اجرای هیچ یک از تعهدات در زمینه آتش بسی است که تحت نظارت روسیه و ترکیه امضاء شد.^۲» گروه موسوم به «ارتش آزاد» نیز مدعی شده بود دولت سوریه به تعهدات خود در توافق منطقه «الوعر» شهر حمص عمل نکرده و این گروه به همین علت در مذاکرات آستانه شرکت نخواهد کرد.^۳ در این نشست سه کشور ضامن آتش بس در سوریه ضمن توافق در خصوص تحکیم رژیم ترک مخاصمات، گفتگوهایی درباره اجرای نظام نظارت سه جانبه بر آتش بس و تنظیم ترتیبات کاری روند آستانه انجام دادند اما در نهایت این دوره از مذاکرات در غیاب هیئت مخالفان مسلح سوری و بدون دستیابی به نتیجه مشخص به پایان رسید.^۴

– نشست آستانه (۴)

چهارمین نشست بین‌المللی آستانه با حضور نمایندگان دولت سوریه و گروه‌های مسلح سوری، هیئت‌های سه کشور ضامن روند آستانه (جمهوری اسلامی ایران، فدراسیون روسیه و جمهوری ترکیه)، و هیئت‌های طرف‌های ناظر عضو آستانه (اردن و آمریکا)^۵ برگزار شد. در این دور از مذاکرات، ایران، روسیه و ترکیه با هدف کاهش خشونت‌ها، تفاهم‌نامه ایجاد مناطق امن را در سوریه امضا کردند که در برگیرنده مناطقی در استان‌های ادلب، بخش‌هایی از حمص، غوطه شرقی، درعا و قنیطره بود. همچنین توقف همه اقدامات جنگی بین طرف‌های مناقشه شامل نیروهای دولتی و معارضان پیوسته به آتش بس، تسهیل دسترسی ساکنان به کمک‌های انسانی، بازسازی زیرساخت‌ها، تأمین شرایط ارائه کمک‌های پزشکی و بازگشت آوارگان نیز مورد تأکید قرار گرفت. ایجاد کمربند امنیتی برای جلوگیری از بروز وقایع و حوادث از جمله بر خوردهای جنگی بین طرف‌های مناقشه در امتداد مرزهای مناطق کاهش تنش، فعالیت ایستگاه‌های بازرسی و گذرگاه‌ها همراه مقرهای ویژه نظارت بر آتش بس از دیگر تدابیر پیش بینی شده در این تفاهم‌نامه بود. ضمن آنکه مقرر شد همه تدابیر لازم در چارچوب تأمین شرایط ایجاد مناطق امن برای تمامی طرف‌های مناقشه به کار گرفته و هم‌زمان مبارزه با داعش، جبهه النصره و همه گروه‌های مرتبط با آنها اعمال شود و تلاش‌ها برای پیوستن گروه‌های معارض به آتش بس نیز ادامه یابد.^۶ هیئت مخالفان مسلح سوری

۱. اندیشکده راهبردی تبیین؛ (۱۳۹۶/۴/۲۴)

۲. خبرگزاری جمهوری اسلامی، (1395/12/24)

۳. روزنامه وطن امروز، (1395/12/25)

۴. پایگاه خبری تحلیلی الوقت؛ (۱۳۹۶/۸/۸)

۵. برای اولین بار آمریکا در سطحی بالا در این نشست حضور یافت و «استوارت جونز» دستیار موقت وزیر خارجه آمریکا در امور خاور نزدیک نیز در این نشست شرکت کرد.

۶. خبرگزاری فارس؛ (۱۳۹۶/۲/۱۳)

۶. پایگاه خبری «پارس تودی»؛ (۱۳۹۶/۶/۲۴)

شروط غیر ممکنی را برای ادامه مذاکرات مطرح کرده^۱ و در واکنش به شروط روسیه و همچنین حملات هوایی این کشور به حما و درعا شرکت خود در این مذاکرات را به حالت تعلیق درآورده بودند. بعداً نیز برخی از معارضان با طرح ایجاد چهار منطقه کاهش تنش در سوریه مخالفت و جلسه را ترک کردند، اما ترکیه از سوی تیم معارضان و به عنوان ضامن، این سند را امضا کرد^۲.

– نشست آستانه (۵)

در این دور از مذاکرات هیئت نمایندگی کشورهای تضمین کننده آتش بس در سوریه (ایران، روسیه و ترکیه)، طرفهای سوریه، هیئت نمایندگی سازمان ملل، و اردن و آمریکا نیز به عنوان ناظر در این مذاکرات حضور داشتند^۳. در پنجمین نشست آستانه ایران، روسیه و ترکیه در بیانیه‌ای مشترک اعلام کردند که کارگروهی برای نهایی سازی ایجاد مناطق کاهش تنش در سوریه تشکیل داده‌اند. خبرگزاری رویترز ادعا کرده بود تهران، مسکو و آنکارا نتوانسته‌اند در این هفته بر سر همه جزئیات توافق کنند. اما در روز نخست مذاکرات، نمایندگان ایران، ترکیه و روسیه در نشست کارشناسی با ایده تشکیل کمیته آشتی ملی در سوریه موافقت کردند^۴. دشواری ایجاد منطقه امن در ادلب باعث شد که هیئت‌های مذاکره کننده در دور پنجم نشست آستانه نتوانند در این مورد به توافق نهایی برسند^۵. اگرچه توافق بر سر مناطق کاهش تنش در منطقه غوطه شرقی و شمال حمص حاصل شد اما درباره نحوه برقراری آتش بس و اداره مناطق ادلب و درعا اختلاف وجود داشت که به مذاکرات دور ششم موکول شد^۶.

– نشست آستانه (۶)

در ششمین دور مذاکرات آستانه، افزون بر هیئت‌های ایران، روسیه و ترکیه به عنوان بانیان این مذاکرات، نمایندگان دولت و 24 نماینده معارضان سوریه پذیرنده پیمان آتش بس فراگیر، قزاقستان به عنوان میزبان، هیئت سازمان ملل و کشورهای ناظر گفتگوها (اردن و آمریکا) حضور داشتند. ایجاد منطقه چهارم امن در ادلب سوریه از موضوع های اصلی دور ششم نشست سوریه آستانه بود و در نشست عالی هیئت‌های مذاکره کننده ایران، روسیه و ترکیه در آستانه توافق شد ادلب سوریه نیز به مناطق کاهش تنش در این کشور اضافه شود^۷؛ اما شرکت کنندگان در این نشست برای رسیدن به توافقی درباره مکانیسم مراقبت از توافق ناکام ماندند. منطقه چهارم کاهش تنش شامل ادلب و بخش‌هایی از حلب، لاذقیه و حماه بود که در مورد آنها توافق شد اما طرف‌های شرکت کننده نتوانستند به توافقی درباره آزادی بازداشت‌شدگان و گروگان‌ها، روشن شدن سرنوشت مفقودان و تبادل اجساد برسند که منجر به ناامیدی بسیار خصوصاً میان معارضان و ترکیه شد^۸.

۱. پایگاه خبری تحلیلی الوقت؛ (۱۳۹۶/۲/۱۷)

۲. پایگاه خبری تحلیلی الوقت؛ (۱۳۹۶/۸/۸)

۳. خبرگزاری میزان؛ (۱۳۹۶/۴/۱۳)

۴. پایگاه خبری تحلیلی الف؛ (۱۳۹۶/۴/۱۴) منبع: خبرگزاری ایسنا

۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی؛ (۱۳۹۶/۶/۲۲)

۶. پایگاه خبری تحلیلی الوقت؛ (۱۳۹۶/۸/۸)

۷. پایگاه خبری پارس تودی؛ (۱۳۹۶/۶/۲۴)

۸. خبرگزاری مشرق؛ (۱۳۹۶/۶/۲۵)

– نشست آستانه (۷)

در هفتمین دور مذاکرات آستانه، سه کشور ضامن آتش بس یعنی روسیه، ترکیه و ایران به همراه طرف‌های سوری (نمایندگان دولت سوریه و مخالفین مسلح)، هیئتی از سازمان ملل متحد و دو کشور ناظر یعنی اردن و آمریکا حضور یافتند. «استفان دی میستورا» فرستاده ویژه سازمان ملل متحد در امور سوریه در این دور از نشست‌ها حضور نیافت و به جای او «میلوس اشتروگار» سرپرستی هیئت کارشناسان سازمان ملل متحد را برعهده داشت^۱.

از مهم‌ترین توافقات به عمل آمده در این دور از مذاکرات، توافق بر سر برپایی نشست سران سه کشور ضامن آتش بس یعنی روسیه، ترکیه و ایران در سوچی در ماه نوامبر ۲۰۱۷ بود. بدین ترتیب بعد از پایان دور هفتم مذاکرات آستانه، سلسله نشست‌های رؤسای سه کشور ایران، ترکیه و روسیه وارد معادلات صلح سوریه شد.

از مهم‌ترین نکاتی که در بیانیه هشت بندی اجلاس هفتم آستانه آمده بود می‌توان به این موارد اشاره کرد:

تأکید مجدد بر ادامه مبارزه با تروریسم، تأکید مجدد بر راه‌حل سیاسی بحران با توجه به قطعنامه 2254 سازمان ملل، تلاش همه طرف‌های درگیر برای پیشبرد راه‌حل سیاسی در حال مذاکره در ژنو، تعامل با مذاکرات ژنو در مورد پیشنهاد روسیه برای ایجاد کنگره گفتگوی ملی، آزادسازی زندانیان و تبادل مجروحان و کشته‌شدگان و شناسایی مفقودین، تسریع کمک‌رسانی‌های امن و بی‌وقفه بشردوستانه^۲.

– نشست آستانه (۸)

در دور هشتم مذاکرات آستانه نمایندگان کشورهای ضامن آتش بس (روسیه، ایران و ترکیه) و نمایندگان سازمان ملل متحد، آمریکا و اردن به‌عنوان ناظر به همراه هیئت‌های نظام سوریه و مخالفان سوری حضور یافتند^۳. هشتمین دور مذاکرات آستانه بر مسائل نظامی و فنی متمرکز بود^۴. توافق در مورد تاریخ برگزاری کنگره ملی گفتگوی مردمی سوریه در روزهای 29 و 30 ژانویه ۲۰۱۸ در سوچی از موارد مهم هشتمین دور مذاکرات آستانه است^۵. جدیدترین نکات بیانیه پایانی این دور از مذاکرات عبارتند از: تأکید بر جلوگیری از انتقال تروریست‌های بین‌المللی به دیگر کشورها و مناطق، عزم مشترک برای احیای وحدت سوریه و دستیابی به راه حلی سیاسی برای این بحران مطابق با قطعنامه 2254 شورای امنیت، نیل به قانون اساسی مورد حمایت مردم سوریه از طریق یک فرایند فراگیر، آزاد، منصفانه و شفاف با راهبری و مدیریت سوری‌ها، انتخابات منصفانه با مشارکت همه سوری‌های واجد شرایط تحت نظارت سازمان ملل، تصویب سند «مقررات کارگروه آزادسازی بازداشت‌شدگان، ربوده‌شدگان و تحویل اجساد و شناسایی مفقودان» و «بیانیه مشترک دربارهٔ مین‌زدایی بشردوستانه در سوریه شامل فهرست یونسکو از اماکن میراث فرهنگی» با هدف اعتمادسازی بین طرف‌های درگیر در سوریه.

۱. خبرگزاری صدا و سیما؛ (۱۳۹۶/۸/۸)

۲. پایگاه اطلاع رسانی «تابناک»؛ (۱۳۹۶/۸/۱۰)

۳. خبرگزاری ایسنا؛ (۱۳۹۶/۹/۳۰)

۴. روزنامه دنیای اقتصاد؛ (۱۳۹۶/۱۰/۱)

۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی؛ (۱۳۹۶/۱۰/۱)

– نشست آستانه (۹)

در نهمین دور مذاکرات آستانه علاوه بر کشورهای ضامن از جمله ایران، روسیه و ترکیه، هیئت‌هایی از سوی دولت و نیز گروه‌های مخالف سوریه، سازمان ملل و اردن به عنوان ناظر شرکت کردند. در این دور از مذاکرات، آمریکا به دلایل نامشخص، از اعزام هیئتی به عنوان ناظر خودداری کرد^۱. در بیانیه^۲ نه ماده‌ای مشترکی که بعد از پایان نشست آستانه منتشر شد بر پایبندی به حاکمیت، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی سوریه، عزم راسخ بر ادامه مبارزه با تروریسم در سوریه تا نابودی نهایی داعش، جبهه النصره و دیگر افراد، گروه‌ها، تشکل‌ها و موجودیت‌های وابسته به القاعده یا داعش، اهمیت نقش کلیدی نواحی کاهش تنش در حفظ رژیم آتش بس، کاهش خشونت در عرصه میدانی و پایدارسازی وضعیت کلی در سوریه و استقبال از برگزاری دومین نشست کارگروه آزادی بازداشت شدگان، ربوده شدگان و تحویل اجساد و شناسایی مفقودان از سوی نمایندگان سه کشور ضامن با مشارکت کارشناسان سازمان ملل و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ تأکید شده بود.

– نشست آستانه (۱۰)

دهمین دور مذاکرات برای اولین بار در شهر ساحلی سوچی برگزار شد. دلیل این تغییر، اضافه شدن بعد جدیدی به روند گفتگوهای آستانه و تمرکز رایزنی‌ها به سمت مسایل سیاسی و بشردوستانه اعلام شد^۳. معاونان وزرای خارجه روسیه، ایران، ترکیه به عنوان کشورهای تضمین‌کننده روند این مذاکرات، دو هیئت از دولت سوریه و مخالفان آن و دو ناظر از سازمان ملل و اردن در این مذاکرات حضور داشتند. وزارت خارجه آمریکا اعلام کرد که این کشور در مذاکرات حل و فصل بحران سوریه در شهر سوچی، حتی به عنوان ناظر یا هر عنوان رسمی دیگر شرکت نخواهد کرد و از طرف‌های حاضر در مذاکرات آستانه خواست تلاش‌های خود را به سمت مذاکرات ژنو سوق دهند^۴. این دور از مذاکرات در حالی به کار خود پایان داد که شرکت‌کنندگان در آن با تشکیل کمیسیونی برای تهیه پیش‌نویس قانون اساسی جدیدی برای سوریه موافقت کردند. بر همین اساس مقرر شد کمیسیونی ۵۰ نفره از نمایندگان گروه‌های مختلف جامعه سوریه برای انجام این مأموریت تشکیل شود. این توافق علاوه بر روسیه از پشتیبانی سازمان ملل متحد نیز برخوردار بود. در بیانیه پایانی نشست سوچی، شرکت‌کنندگان بر ضرورت تلاش برای کمک به بازگشت مردم سوریه به زندگی طبیعی تأکید کردند و خواستار آغاز مذاکرات برای بازگشت آوارگان و پناهندگان شدند. طبق این بیانیه، کشورهای ضامن آتش‌بس در سوریه یعنی روسیه، ترکیه و ایران بر سر کامل کردن تلاش‌های اعتمادسازی بین طرف‌های درگیر در سوریه از جمله درباره موضوع بازداشت شدگان توافق کردند. کشورهای ضامن روند آستانه بر ایستادگی خود در مقابل برنامه‌های جدایی طلبانه‌ای که به دنبال نابودی حاکمیت سوریه و کشورهای همسایه است، تأکید کردند. کشورهای یاد شده در این بیانیه توافق کردند به تلاش‌های مشترک خود به منظور پیشبرد فرآیند حل و فصل سیاسی با راهبری و مدیریت سوری برای فراهم کردن زمینه تسهیل آغاز هر چه

1. نقل قول از «انور ژایناکوف»، رئیس دفتر مطبوعاتی وزارت خارجه قزاقستان؛ روزنامه شرق؛ (۱۳۹۷/۲/۲۶)

2. نقل قول از «الکساندر لاورنتیف»، نماینده ویژه رئیس جمهور روسیه در امور سوریه و سرپرست هیئت روس در نشست سوچی

3. خبرگزاری ایسنا؛ (۱۳۹۷/۵/۵)

زودتر کار کمیته قانون اساسی در ژنو در راستای تصمیمات کنگره گفتگوی ملی سوریه در سوچی و قطعنامه ۲۲۵۴ شورای امنیت سازمان ملل ادامه دهند.^۱

- نشست آستانه (۱۱)

علاوه بر هیئت‌های نمایندگی روسیه، ایران و ترکیه به عنوان کشورهای تضمین کننده روند مذاکرات آستانه، نمایندگان دولت سوریه و همچنین نمایندگان مخالفان، مقامات سازمان ملل، شخص «استیفا دی میستورا» نماینده دبیر کل سازمان ملل در پرونده سوریه، اردن نیز به عنوان عضو ناظر در این دور از مذاکرات شرکت داشتند.

در بیانیه ۱۵ ماده‌ای مشترکی که بعد از پایان نشست آستانه منتشر شد موارد ذیل مورد تأکید قرار گرفته بود:

تعهد قوی کشورهای ضامن آتش بس به حاکمیت، استقلال، اتحاد و تمامیت ارضی جمهوری عربی سوریه و نیز به اهداف و اصول منشور سازمان ملل متحد، عزم جدی برای مقابله با دستور کارهای جدایی طلبانه با هدف تضعیف حاکمیت و تمامیت ارضی سوریه و امنیت ملی کشورهای همسایه، محکومیت هرگونه استفاده از سلاح‌های شیمیایی در سوریه، بررسی مفصل وضعیت منطقه کاهش تنش ادلب و عزم جدی برای اجرای کامل «یادداشت تفاهم برقراری ثبات وضعیت در ناحیه کاهش تنش ادلب» مورخ ۱۷ سپتامبر ۲۰۱۸، تلاش برای آغاز هرچه سریع‌تر کمیته قانون اساسی در ژنو که از حمایت طرفین سوری در انطباق با تصمیمات کنگره گفتگوی ملی سوری در سوچی برخوردار باشد، استقبال از اجرای موفقیت آمیز «پروژه آزمایشی»^۲ در چارچوب گروه کاری آزادی بازداشت‌شدگان و رپوده‌شدگان و تحویل اجساد و شناسایی مفقودان، ادامه تلاش‌ها برای کمک به تمام سوری‌ها به منظور اعاده زندگی عادی و کاهش رنج آنها، لزوم ایجاد شرایط برای بازگشت ایمن و داوطلبانه آوارگان و اشخاص بی‌خانمان شده داخلی به مناطق اصلی زندگی‌شان.^۳

- نشست آستانه (۱۲)

دوازدهمین دور مذاکرات آستانه در حالی آغاز به کار کرد که سه تغییر عمده رخ داده بود: اول تغییر نام پایتخت قزاقستان از آستانه به «نورسلطان»،

دوم حضور «گیر پترسن» نماینده ویژه سازمان ملل متحد در امور سوریه برای اولین بار در این نشست‌ها و سوم تغییر ریاست هیئت ایرانی شرکت کننده در مذاکرات؛ «علی اصغر خاجی» سفیر پیشین ایران در پکن که به عنوان دستیار ارشد وزیر خارجه در امور ویژه سیاسی، جایگزین «حسین جابری انصاری» شده بود، ریاست هیئت ایرانی شرکت کننده در مذاکرات را بر عهده گرفته بود. ضمن آنکه هیئت‌های روسی، ترکی، مخالفان سوریه، نمایندگان دولت سوریه و هیئت اردنی به عنوان ناظر در مذاکرات آستانه حضور داشتند. جدیدترین توافق به عمل آمده میان کشورهای ضامن مذاکرات صلح سوریه یعنی روسیه، ترکیه و ایران، در مورد حضور عراق و لبنان به عنوان عضو ناظر در مذاکرات آتی آستانه بود. سه کشور همچنین ضمن تأکید بر تمامیت اراضی سوریه و نابودی کامل گروه‌های تروریستی، پایبندی به قوانین و قطعنامه‌های سازمان ملل را ضروری دانستند و اقدام ترامپ

۱. پایگاه اینترنتی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی؛ (۱۳۹۷/۵/۱۱)

۲. این پروژه آزمایشی در تاریخ ۲۴ نوامبر ۲۰۱۸ به اجرا درآمد.

۳. خبرگزاری فارس؛ (۱۳۹۷/۹/۸)

در به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی بر اراضی اشغالی جولان را محکوم کردند. طرفین حاضر بر تلاش‌ها برای رساندن کمک‌های بشر دوستانه به شهروندان سوریه در همه مناطق این کشور به دور از اهداف سیاسی تأکید و اعلام کردند: جامعه جهانی و سازمان ملل باید برای تسهیل بازگشت آوارگان سوری به کشورشان تلاش کنند و دولت سوریه موظف است تا شرایط بازگشت آنان به کشور را فراهم کند. آنها همچنین عملی شدن مفاد توافق سوچی در خصوص ادلب و تلاش برای از بین بردن داعش در آن را مورد تأکید قرار دادند. در این بیانیه ضمن رد راهکار نظامی برای پایان دادن به درگیری‌ها در سوریه، تنها راهکار سیاسی نتیجه بخش خوانده شد.

– نشست آستانه (۱۳)

در سیزدهمین دور مذاکرات آستانه علاوه بر کشورهای «گروه آستانه» یعنی ایران، روسیه و ترکیه، برای نخستین بار نمایندگان ناظری از طرف عراق و لبنان نیز در این دور از مذاکرات آستانه حضور یافتند که در دور قبلی مذاکرات آستانه در مورد آن تصمیم‌گیری شده بود. هیئت‌هایی از سوی دولت و نیز گروه‌های مخالف سوری، سازمان ملل و اردن به عنوان ناظر شرکت داشتند. «گیر پدرسن» نماینده ویژه جدید دبیرکل سازمان ملل در امور سوریه به دلیل وضعیت جسمانی در این دور از مذاکرات حضور نداشت و معاون وی در این دور از مذاکرات حضور یافت.^۱

از مهم‌ترین محورهای مورد بحث و توافقات صورت گرفته در این دور از مذاکرات می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

تأکید سه کشور ضامن بر احترام و التزام به اصول منشور سازمان ملل و تصمیم‌های بین‌المللی که اشغال جولان سوریه را رد می‌کند، تأکید بر نابودی کامل دو گروه تروریستی داعش و جبهه النصره و همه افراد و گروه‌های مرتبط با القاعده و داعش، اعلام آمادگی شرکت‌کنندگان برای تسهیل تشکیل کمیته تدوین قانون اساسی جدید سوریه، بررسی وضعیت در شمال شرق سوریه، رد همه "تلاش‌ها برای ایجاد واقعیتی جدید به بهانه مبارزه با تروریسم" و "جدایی طلبی با خودمختاری غیرقانونی را که ناقض حاکمیت سوریه و تهدیدی برای امنیت ملی کشورهای همسایه است"، تأکید بر روند سیاسی مبتنی بر قطعنامه 2254 و کنفرانس گفتگوی ملی در سوچی، بررسی موضوع «کاهش تنش» در ادلب و تأکید بر ضرورت اجرای توافقات پیشین از جمله توافق سوچی (سپتامبر 2018 بین ترکیه و روسیه) لازم به ذکر است که «بشار الجعفری» نماینده دائم سوریه در سازمان ملل و نماینده دمشق در مذاکرات آستانه، از ترکیه دعوت کرد که به توافق آستانه و سوچی پایبند باشد و بیست کیلومتر از غرب منطقه «ابوالظهور» بین حلب و ادلب عقب‌نشینی و سلاح‌های سنگین و نیمه‌سنگین را در این فاصله خارج کند.^۲ وی همچنین ادامه آتش‌بس در ادلب را بسته به رفتارهای ترکیه دانست و گفت: سوریه تا ابد منتظر نخواهد ماند که نظام ترکیه به تعهداتش عمل کند، چراکه میلیون‌ها سوری در ادلب از دولت سوریه درخواست کمک می‌کنند تا آنها را از چنگ تروریسم رها کند.^۳

۱. خبرگزاری تسنیم؛ (۱۳۹۸/۵/۱۰)

۲. شبکه العالم؛ (۱۳۹۸/۵/۱۲)

۳. خبرگزاری ایسنا؛ (۱۳۹۸/۵/۱۱)

□ مرور نشست‌های سران سه کشور ضامن روند آستانه

پس از هفتمین دور نشست‌های آستانه، تصمیم بر آن شد تا رؤسای جمهوری سه کشور ضامن آتش بس در سوریه، با برپایی اجلاس در سطح سران، هم مجموعه تحولات جاری سوریه و افق آینده همکاری‌های سه کشور را بررسی و هم اسناد تصمیمات اتخاذ شده در آستانه را نهایی کنند و بدین ترتیب تأثیر، اهمیت و قطعیت این تصمیمات را در اعاده صلح و ثبات به سوریه اعلام نمایند.

□ اولین نشست سران؛ نشست سوچی

رؤسای جمهوری ایران، روسیه و ترکیه اول آذر 1396 (22 نوامبر 2017) در شهر سوچی روسیه در ساحل دریای سیاه گرد هم آمدند تا روند و نتایج مذاکرات آستانه و آغاز فرآیندهای سیاسی در سوریه را بررسی کنند. رؤسای جمهور سه کشور در پایان این نشست در بیانیه‌ای مشترک بر حاکمیت، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی سوریه مجدداً تأکید و توافق کردند تا شکست نهایی گروه‌های تروریستی به همکاری با یکدیگر ادامه دهند. آنها همچنین توافق کردند به سوری‌ها در برگرداندن وحدت کشور و دستیابی به یک راه حل سیاسی برای حل بحران سوریه از طریق یک فرآیند سوری-سوری فراگیر، آزاد، منصفانه و شفاف که به تدوین قانون اساسی با حمایت مردم این کشور و انتخابات آزاد و منصفانه با مشارکت همه مردم واجد شرایط در سوریه تحت نظارت مناسب سازمان ملل منجر شود، کمک کنند^۱. در این بیانیه همچنین آمده بود: تحت هیچ شرایطی ایجاد نواحی کاهش تنش و هر گونه ابتکار سیاسی برای حل بحران سوریه نباید حاکمیت، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی جمهوری عربی سوریه را تضعیف کند. سه رئیس جمهور از دولت سوریه و «مخالفانی که خود را به حاکمیت، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی و تجزیه ناپذیری سوریه متعهد می‌دانند» خواستند که در «کنگره گفتگوی ملی سوریه» شرکت و روند صلح در این کشور را آغاز کنند. حسن روحانی، رجب طیب اردوغان و ولادیمیر پوتین، در بیانیه خود همچنین از جامعه بین‌الملل خواستند از «فرآیند کاهش تنش و برقراری ثبات در سوریه» حمایت کنند و به این کشور برای بازسازی زیرساخت‌هایش یاری برسانند. درست یک روز پیش از این نشست سه جانبه، «بشار اسد» به سوچی سفر و با «ولادیمیر پوتین» دیدار کرده بود. این سفر پس از اعلام شکست «خلافت» داعش در عراق و سوریه صورت گرفت.

□ دومین نشست سران؛ نشست آنکارا

دومین اجلاس سه جانبه رؤسای جمهور ایران، روسیه و ترکیه ۱۵ فروردین ۱۳۹۷ (چهارم آوریل ۲۰۱۸)، بعد از دور هشتم مذاکرات آستانه و با هدف بررسی روند و نتایج مذاکرات پیرامون بحران سوریه برگزار شد. این دور از مذاکرات در شرایطی انجام شد که ترکیه در جریان حمله به منطقه کردنشین عفرین و عملیات معروف به «شاخه زیتون» و کشتار غیرنظامیان در این منطقه با انتقادات فراوانی در مجامع بین‌المللی روبه‌رو بود. ایران هم در شرایطی در این مذاکرات شرکت کرد که بارها از عملکرد اردوغان در ماجرای عفرین انتقاد و بر روند حل‌وفصل سیاسی بحران سوریه تأکید داشت. جمهوری اسلامی ایران در اعلام موضع رسمی خود خواستار پایان فوری این عملیات و جلوگیری از تعمیق و گسترش بحران در

۱. پارس تودی، (1396/9/1)

مناطق مرزی ترکیه و سوریه بود؛ چراکه یکی از پیامدهای تداوم بحران در عفرین را تقویت مجدد گروه‌های تکفیری - تروریستی در مناطق شمالی سوریه و شعله‌ور شدن دوباره آتش جنگ و ویرانی در این کشور می‌دانست.^۱

قبل از آغاز حمله ارتش ترکیه به عفرین، روس‌ها به هیئتی از کردهای سوری گفته بودند که برای جلوگیری از حمله ارتش ترکیه بهتر است کنترل این منطقه را به دولت سوریه بسپارند و اینکه کردها نمی‌توانند خارج از معادلات دولت مرکزی سوریه در این کشور ایفای نقش کنند؛ در حقیقت با دور شدن هر چه بیشتر ترکیه از آمریکا، روابط ترکیه و روسیه در ابعاد سیاسی و اقتصادی روندی صعودی داشت به نحوی که منافع اقتصادی و سیاسی دو طرف نه تنها موضوع کردها در سوریه، بلکه سایر موضوعات را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.^۲ آقای روحانی در این نشست درباره تحولات عفرین گفت: «تحولات عفرین نیز برنامه برخی قدرت‌ها برای سوءاستفاده از تمایزات قومی و نژادی در مسیر تثبیت تجزیه سوریه و دیگر کشورهای منطقه را تحت الشعاع قرار داد اما تنها در صورتی می‌تواند به تحقق اهداف مشترک ما در روند آستانه کمک کند که خود منجر به نقض تمامیت ارضی و حاکمیت ملی سوریه نشود و کنترل این مناطق در اختیار ارتش سوریه قرار گیرد که علی‌رغم رویارویی‌های جاری، همچنان نماد حاکمیت ملی کشور است». در بیانیه پایانی رؤسای جمهوری سه کشور ضمن ابراز رضایت از نتایج نشست‌های آستانه، تأکید کردند که فرمت آستانه تنها ابتکار بین‌المللی مؤثری است که به کاهش خشونت در سراسر سوریه کمک کرده، در برقراری صلح و ثبات در سوریه نقش داشته و به فرایند ژنو در یافتن راه‌حل سیاسی پایدار برای مناقشه سوریه شتاب داده است؛ همچنین بر عزم خود در ادامه همکاری فعال درباره سوریه تا دستیابی به آتش‌بس پایدار و پیشبرد فرایند سیاسی طبق آنچه در قطعنامه 2254 شورای امنیت سازمان ملل ترسیم شده است تأکید کردند؛ آنها بر پایبندی خود به حاکمیت، استقلال، وحدت، تمامیت ارضی و ماهیت غیرقومی سوریه تأکید و تصریح کردند که هیچ اقدامی، صرف نظر از اینکه چه کسی آن را انجام دهد، نباید ناقض اصولی باشد که به تأیید قطعنامه‌های مربوط سازمان ملل و نیز خواست نمایندگان همه بخش‌های جامعه سوری رسیده است. آنها همه تلاش‌ها برای ایجاد واقعیت‌های جدید در عرصه میدانی به بهانه مبارزه با تروریسم را رد کرده، عزم خود را مبنی بر ایستادگی در برابر مقاصد جدایی‌طلبانه که به دنبال تضعیف حاکمیت و تمامیت ارضی سوریه و امنیت ملی کشورهای همسایه است ابراز داشتند. رؤسای جمهوری سه کشور اعلام کردند که «کنگره گفتگوی ملی سوریه»، که در تاریخ 30 ژانویه 2018 در سوچی برگزار شد، نقطه عطفی در فراهم کردن زمینه برای فرایند سیاسی به شمار می‌آید؛ به پایبندی خود به پیگیری نتایج این کنگره، به‌ویژه توافق بر سر تشکیل یک کمیته قانون اساسی مورد حمایت دبیرکل سازمان ملل و جامعه بین‌المللی، تصریح کردند. آنها پشتیبانی خود را از تسهیل آغاز کار هر چه سریع‌تر این کمیته در ژنو با کمک فرستاده ویژه دبیرکل سازمان ملل در امور سوریه و با هماهنگی سه کشور ضامن، تکرار کردند و از نمایندگان دولت سوریه و معارضین متعهد به حاکمیت، استقلال، وحدت، تمامیت ارضی و ماهیت غیرقومی سوریه و از جامعه بین‌المللی خواستند از نتایج کنگره گفتگوی ملی سوریه حمایت کنند.

سه رئیس‌جمهور بر ضرورت کمک به بازگرداندن وحدت سوریه و دستیابی به راه‌حلی سیاسی از طریق فرایندی فراگیر، آزاد، عادلانه و شفاف با مدیریت و راهبری سوری و مبتنی بر اراده آزاد مردم سوریه که منجر به قانون اساسی برخوردار از پشتیبانی

۱. بهرام قاسمی سخنگوی وقت وزارت امور خارجه؛ روزنامه شرق؛ (۱۳۹۷/۱/۱۵)

۲. خبرگزاری ایسنا؛ (۱۳۹۷/۱/۱۸)

مردم سوریه و انتخابات آزاد و عادلانه با مشارکت همهٔ سوری‌های واجد شرایط و تحت نظارت درست سازمان ملل باشد تأکید ورزیدند؛ همچنین بر عزم خود در ادامهٔ همکاری برای نابودی نهایی داعش، جبههٔ النصره و همهٔ دیگر افراد، گروه‌ها، تشکله‌ها و موجودیت‌های وابسته به القاعده یا داعش در سوریه که از سوی شورای امنیت سازمان ملل شناسایی شده‌اند تصریح کردند و موفقیت تلاش‌های جمعی خود در راستای مبارزه با تروریسم بین‌الملل را مورد تأکید قرار دادند.

آنها تأکید کردند که در مبارزه با تروریسم، تمایز میان گروه‌های تروریستی و گروه‌های معارض مسلحی که به رژیم آتش‌بس پیوسته بوده‌اند یا خواهند پیوست از لحاظ جلوگیری از تلفات غیرنظامی، حائز بیشترین اهمیت است. سه رئیس‌جمهور ضمن استقبال از قطعنامهٔ 2401 شورای امنیت سازمان ملل در واکنش به وضعیت وخیم انسانی در سراسر سوریه، از جمله در غوطهٔ شرقی، یرموک، فوعه و کفریا، استان ادلب، شمال استان حماه، رقبان و رقه، از طرف‌های درگیر قویاً خواستند به مفاد قطعنامهٔ مذکور پایبند باشند و از نقض آتش‌بس اجتناب ورزند. همچنین بر عزم مشترک خود در تسریع تلاش‌ها برای تضمین آرامش در عرصهٔ میدانی و محافظت از غیرنظامیان در مناطق کاهش تنش و تسهیل دسترسی سریع، ایمن و نامحدود به این نواحی تأکید و تصریح کردند که طبق مفاد توافقنامهٔ مورخ 4 می 2017 ایجاد مناطق کاهش تنش موقتی است. آنها از جامعهٔ بین‌المللی، سازمان ملل و سازمان‌های بشردوستانهٔ خواستند از طریق ارسال کمک‌های بشردوستانهٔ بیشتر، تسهیل مین‌زدایی، احیای امکانات زیرساختی بنیادی، از جمله امکانات اقتصادی و اجتماعی، و حفظ میراث تاریخی، کمک‌های خود به سوریه را افزایش دهند؛ همچنین از برگزاری نخستین نشست کارگروه آزادی بازداشت‌شدگان و ربه‌شدگان و تحویل اجساد و شناسایی مفقودان در تاریخ 15 مارس 2018 در آستانه با مشارکت سه کشور ضامن و سازمان ملل و کمیتهٔ بین‌المللی صلیب سرخ استقبال کردند، و اهمیت عملکرد مؤثر این کارگروه را که به ایجاد اعتماد میان طرف‌های درگیر کمک خواهد کرد مورد تأکید قرار دادند.

□ سومین نشست سران؛ نشست تهران

در امتداد تلاش‌های چند ساله برای برقراری صلح در سوریه، سومین اجلاس سه جانبه رؤسای جمهوری ایران، روسیه و ترکیه ۱۶ شهریور ۱۳۹۷ (هفتم سپتامبر ۲۰۱۸) در تهران بعد از دور دهم مذاکرات آستانه در سوچی برگزار شد. ویژگی خاص نشست تهران موضوع «ادلب» و موضع قابل تأمل «رجب طیب اردوغان» رئیس‌جمهور ترکیه درباره آن بود. وی با اصرار فراوان خواستار آتش‌بس در ادلب بود. با اینکه «ولادیمیر پوتین» رئیس‌جمهور روسیه به وجود گروه تروریستی «جبهه النصره» در ادلب اشاره می‌کرد، اما اردوغان بر درخواست خود تأکید داشت. در جریان امضای سند پایانی اجلاس تهران، اردوغان تلاش کرد با گنجاندن عبارت «برقراری آتش‌بس در ادلب» تغییراتی را در متن سند نهایی این اجلاس ایجاد کند، اما مورد موافقت رؤسای جمهوری ایران و روسیه قرار نگرفت. با توجه به مخالفت روسیه و ایران با تغییر بیانیه پایانی که توسط کارشناسان و وزیران خارجه سه کشور تهیه شده بود، ترکیه نیز در هماهنگی و همگرایی با این اقدام، از تغییر کلمه مد نظر خود (عبارت آتش‌بس) صرف نظر کرد^۱. نظر رئیس‌جمهور ترکیه این بود که بمباران مواضع تروریست‌ها در ادلب توسط سوریه و روسیه متوقف و عبارت «آتش‌بس» در بیانیه نهایی تهران گنجانده شود و متقابلاً رئیس‌جمهور روسیه بر کارشکنی معارضان در تدوین قانون اساسی جدید سوریه تأکید کرد؛ در نهایت رئیس‌جمهور ایران پیشنهاد داد

۱. روزنامه خراسان؛ (۱۳۹۷/۶/۱۷)

از تروریست‌ها خواسته شود که سلاح بر زمین بگذارند که این پیشنهاد مورد توافق روسیه و ترکیه نیز قرار گرفت. نهایتاً هیچ تغییری در بیانیه پایانی سران ایران، ترکیه و روسیه در خصوص بحران سوریه صورت نگرفت و همان بیانیه اولیه منتشر شد.^۱

جمهوری اسلامی ایران در مورد ادلب خواهان توجه به سه اصل اساسی است:^۲

- ۱- این منطقه اکنون مرکز تمرکز نیروهای «جبهه النصره» است که از سوی همه کشورهای جهان و در قطعنامه‌های بین‌المللی به عنوان گروه تروریستی شناخته شده‌اند و رویارویی با آن‌ها عملیات مشروع است.
- ۲- ادلب جزئی از خاک سوریه است و باید مانند بقیه نقاط این کشور تحت حاکمیت دولت مرکزی قرار گیرد و تداوم شرایطی که در تجزیه سوریه مؤثر باشد، از خطوط قرمز جمهوری اسلامی ایران است.
- ۳- به علت حضور دو تا سه میلیون سوری در این منطقه، هرگونه راه حل درباره ادلب باید در برگیرنده بعد انسانی موضوع باشد. در این راستا در صورت لزوم از سوی دولت سوریه برای نیروهایی که صلح می‌پذیرند، عفو اعلام و بین گروه‌های مسلح و گروه‌های تروریستی شناخته شده، تفکیک ایجاد شود و با آن‌ها برخورد یکسان صورت نگیرد.

□ چهارمین نشست سران؛ نشست سوچی

چهارمین دور نشست سه جانبه پوتین، روحانی و اردوغان، رؤسای جمهوری روسیه، ایران و ترکیه درباره بحران سوریه روز پنجشنبه ۲۵ بهمن ۱۳۹۷ (۱۴ فوریه ۲۰۱۹) در سوچی برگزار شد. این نشست، نخستین نشست از زمانی بود که آمریکا اعلام کرد سوریه را ترک می‌کند. ادامه آتش‌بس در ادلب، تأسیس کمیته قانون اساسی سوریه و خروج آمریکا از شمال سوریه مهم‌ترین محورهای مورد بحث در این نشست بودند. رئیس‌جمهور روسیه خبر خروج آمریکا از سوریه را گامی مثبت دانست که هر سه کشور معتقدند «به ثبات منطقه کمک می‌کند». حسن روحانی نیز گفت خروج آمریکا از سوریه باید «با حفظ حقوق آحاد مردم و اهالی این منطقه و از جمله مردمان کرد» انجام شود. در پایان چهارمین نشست سه‌جانبه بیانیه ۱۷ بندی امضا شد که در آن رؤسای جمهور سه کشور تعهد قاطع و بدون تغییر خود در پایبندی به استقلال، حاکمیت، وحدت و تمامیت ارضی جمهوری عربی سوریه و همچنین به اهداف و منشور سازمان ملل را مورد تأکید قرار دادند. آنها تصریح کردند این اصول باید به طور کامل و بدون هیچ اقدامی که آنها را تحت الشعاع قرار دهد، از سوی همه اعضای جامعه جهانی رعایت شود. بر اساس این بیانیه، روسیه، ایران و ترکیه هر گونه تلاش در جهت ایجاد "واقعیات جدید" به بهانه مبارزه با تروریسم در سوریه را رد می‌کنند. به همین دلیل آنها قاطعانه با هر نوع نقشه جدایی طلبانه که استقلال و تمامیت ارضی سوریه را خدشه دار کند و به امنیت ملی کشورهای همسایه آسیب برساند، مقابله خواهند کرد. در همین راستا، یادآوری شد که تصمیم رهبران آمریکا درباره خارج کردن نظامیان این کشور از سوریه، در صورت تحقق آن، به تقویت ثبات و امنیت در این کشور کمک خواهد کرد.

۱. رجوع شود به متن بیانیه پایانی اجلاس سه جانبه رؤسای جمهور ایران، روسیه و ترکیه در تهران

۲. سخنان «حسین جابری انصاری» دستیار ارشد وزیر خارجه در برنامه «گفتگوی ویژه خبری» شبکه ۲ مورخ ۱۳۹۷/۶/۱۶

علاوه بر این، سه کشور ضامن صلح روند اوضاع در منطقه کاهش تنش ادلب را به طور دقیق مورد بررسی قرار دادند و ضمن ابراز نگرانی جدی از تلاش‌های گروه تروریستی «هیئت التحریر الشام» برای تقویت کنترل خود بر این منطقه، اعلام کردند که توافق نموده‌اند با قاطعیت با این اقدامات مقابله و به منظور کاهش موارد نقض آتش‌بس در منطقه ادلب، از طریق اجرای دقیق توافقات صورت گرفته قبلی در این باره تدابیر مشخصی اتخاذ کنند. در بیانیه پایانی نشست سه‌جانبه سران در سوچی یادآوری شد که طرفین همچنین درباره هماهنگی تمام اقدامات خود در مناطق شرقی سوریه با هدف تأمین امنیت و ثبات در این منطقه به توافق رسیدند. در این سند همچنین تأکید شده: "مناقشه سوریه راه حل نظامی نداشته و تنها از طریق روند سیاسی و بر اساس قطعنامه شماره 2254 شورای امنیت سازمان ملل قابل حل و فصل است. برای این منظور نیز لازم است تا کمیته قانون اساسی سوریه هر چه سریع‌تر آغاز به کار کرده و در همین رابطه همکاری لازم با طرفین مناقشه و «گیر پترسن» نماینده ویژه دبیرکل سازمان ملل در امور سوریه انجام شود".

در مجموع رؤسای جمهور سه کشور ضمن استقبال از تحقق موفقیت آمیز دو دور تبادل اسراء بین طرفین مناقشه در سوریه که در ماه نوامبر سال 2018 و فوریه سال 2019 انجام گرفت، بر ضرورت ادامه تلاش‌های سه کشور برای ارائه کمک‌های انسان دوستانه به مردم سوریه و بازسازی سوریه با هدف بازگشت پناهجویان و ایجاد شرایط برای زندگی عادی و همراه با صلح آنها نیز تأکید کردند.^۱ از نکات جدید در بیانیه پایانی این نشست، علاوه بر موضوع سوریه، بررسی تحولات اخیر جهان و نیز تصمیم به گسترش همکاری‌های مشترک اقتصادی و بازرگانی بود. همچنین اقدام تروریستی حمله به اتوبوس پرسنل سپاه در سیستان و بلوچستان، که یک روز قبل از این نشست رخ داده بود در این بیانیه محکوم شد و رؤسای جمهور روسیه و ترکیه به خانواده‌های قربانیان تسلیت گفتند و با مردم و دولت جمهوری اسلامی ایران ابراز همدردی کردند.

□ موفقیت محور آستانه و ناکامی دیگر تلاش‌ها

از ابتدای مذاکرات محور آستانه، به ویژه نشست‌های آغازین، بسیاری آن را بی‌فایده و بی‌نتیجه می‌دانستند. این نگرش بدبینانه‌ای بود که واقعیت‌های عینی صحنه را نادیده می‌گرفت. واقعیاتی همچون طراحی و اجرای این ایده که ابتکار دیپلماسی منطقه‌ای، با وجود تمام تفاوت دیدگاه‌ها و اختلاف منافع، در بدترین و تیره‌ترین اوضاع ممکن، باز هم چراغ مذاکره را روشن نگه داشته است. اثبات این حقیقت که کشورهای منطقه می‌توانند خارج از چارچوب‌هایی همچون سازمان ملل، ژنو یا گفتگوهای موسوم به دوستان سوریه در لندن و دوحه، در یک کشور بی‌طرف گرد هم آیند. امروز می‌توان گفت تحرکات بین‌المللی برای حل بحران سوریه، مستقیم یا غیر مستقیم از روند آستانه تأثیر مثبت گرفته و حتی برخی از مفاد مصوبات شورای امنیت، پیش‌تر و در فرآیند آستانه مورد هماهنگی سه کشور ضامن واقع شده بوده است.^۲ همان طور که اشاره شد، از زمان شروع بحران سوریه در سال 2011 تاکنون، کشورهای بسیاری با برگزاری نشست‌ها و جلسات مختلف کوشیده‌اند تا به اصطلاح درگیری‌ها در سوریه را پایان بخشند. از میان این تلاش‌ها از سال ۲۰۱۲ تاکنون می‌توان به نشست‌های گروه موسوم به دوستان سوریه، گروه اقدام برای سوریه، طرح کوفی عنان، طرح اتحادیه عرب، گفتگوهای وین،

۱. خبرگزاری تسنیم؛ (۱۳۹۷/۱۱/۲۶)

۲. سخنان آقای روحانی در دومین نشست سران؛ آنکارا؛ ۱۳۹۷/۱۱/۱۵

نشست ریاض، نشست‌های روسیه موسوم به نشست مسکو، نشست پاریس، نشست لوزان، نشست نیویورک، سلسله نشست‌های موسوم به ژنو و ... اشاره کرد؛ که هیچ‌یک تا کنون نتیجه محسوس و قابل اعتنایی در بر نداشته است.

□ عمده‌ترین دلایل نافرجامی دیگر تلاش‌ها

- ۱- در بسیاری از این تلاش‌ها جمهوری اسلامی ایران و یا نمایندگان دولت قانونی سوریه حضور نداشته‌اند؛ واضح است که هرگونه تصمیم سیاسی یا ترتیب امنیتی برای منطقه بدون حضور و مشارکت جمهوری اسلامی ایران محکوم به شکست است. امروز چه متحدین دولت سوریه و چه مخالفان آن پذیرفته‌اند که پیش بردن پروژه‌های صلح در سوریه و سایر کشورهای منطقه بدون در نظر گرفتن و پذیرفتن نقش و قدرت ایران ممکن نیست.
- ۲- غالب تلاش‌های قدرت‌های بزرگ یا قدرت‌های منطقه‌ای، به ظاهر برای پایان بخشیدن به بحران سوریه بوده اما در حقیقت منافع خود آنها و نه منافع سوریه را تعقیب می‌کرده است.
- ۳- تعارض منافع و رقابت کشورهای منطقه و فرامنطقه بر سر رقم زدن آینده سوریه که در جهت حمایت یا عدم حمایت از دولت و معارضان مسلح صورت می‌گرفته است.
- ۴- بسیاری اوقات هدف از تلاش‌ها برای حل سیاسی بحران سوریه، در واقع رفع دغدغه‌های اروپا درباره مسائلی همچون مهاجران، حملات تروریستی، رفع تهدید از اسرائیل، یا جلوگیری از تضعیف مخالفان در نتیجه حملات روسیه در عرصه نظامی بوده نه بازگشت ثبات و استقرار نظم و قانون در سوریه.
- ۵- در غالب طرح‌های صلح که بیشتر بر اساس توافقات خارج از سوریه پیگیری می‌شده، همه طرف‌های درگیر در بحران سوریه، اجماع بر کنترل القاعده و داعش داشته‌اند، نه اینکه راه حلی جامع و کامل برای حل ریشه‌های این بحران ارائه دهند.
- ۶- طرف‌های درگیر، پیش شرط‌ها و خواسته‌های حداکثری مطرح می‌کرده‌اند که با موافقت طرف‌های مقابل و حامیان منطقه‌ای و بین‌المللی آنها مواجه نمی‌شده است.
- ۷- فقدان انسجام رفتاری و فکری میان مخالفین منطقه‌ای دولت سوریه و همچنین بی‌ثباتی و از هم گسیختگی معارضین و مخالفین مسلح در سوریه
- ۸- تعارض منافع کشورهای غربی با کشورهای منطقه‌ای در مخالفت با حکومت بشار اسد و افزایش تدریجی این شکاف‌ها^۱
- ۹- هم‌سو و هماهنگ نبودن سیاست‌های گروه‌های مسلح و سلفی داخل سوریه با راهبردهای منطقه‌ای آمریکا

۱. پایگاه خبری تحلیلی اسلام تایمز؛ (۱۳۹۲/۱۲/۱۳)

□ سخن آخر

تصمیمات و اقدامات محور آستانه در جهت حل بحران سوریه، به‌رغم برخی فراز و نشیب‌ها از چند سال پیش تاکنون به‌صورت مستمر و فراگیر دنبال شده و در حالی که ابتکار عمل را از قدرت‌های آشوب‌ساز بیگانه و هم‌پیمانان آن‌ها در منطقه گرفته، در مجموع آثار و نتایج مثبتی بر مهار بحران، عبور از پروژه براندازی و تثبیت تدریجی اوضاع در سوریه به همراه داشته است. تعیین چهار منطقه برای کاهش تنش در سوریه، مهم‌ترین نتیجه مذاکرات محور آستانه و تنها طرحی بود که توانست پس از ۶ سال، درگیری‌ها را در مناطق مسکونی بخش عمده جمعیت سوریه مهار کند و بین طرف‌های سوری اراده ترک مخاصمه را ایجاد و به مرور تقویت نماید. اگر نقش کلیدی سه کشور ضامن روند آستانه و همکاری‌های دولت سوریه با این روند نبود، هم‌اکنون با وضعیت بغرنج‌تری در سوریه مواجه بودیم. شکی نیست که نقش مؤثر و مفید روند آستانه فضای مناسبی را نیز برای ایفای نقش سازمان ملل متحد در راستای حل و فصل سیاسی بحران سوریه فراهم آورده است.

